

„Amikor turnéra mentünk, a buszban vicceket meséltünk; azokon, amelyeken az izlandiak majd megfulladtak, én csak kényszeredetten tudtam mosolyogni”

A szocializmus éveiben semmi sem volt nehezebb, mint hosszabb időre legálisan kijutni az országból. „Amikor turnéra mentünk, a buszban vicceket meséltünk; azokon, amelyeken az izlandiak majd megfulladtak, én csak kényszeredetten tudtam mosolyogni”

A szocializmus éveiben semmi sem volt nehezebb, mint hosszabb időre legálisan kijutni az országból. Te egészen Izlandig jutottál el. Ez hogy sikerült?

Ezen én is sokat gondolkoztam. Amikor a kilencvenes évek elején megjelent a Rudé Krávo, megvettem, mert tudtam, hogy sokan megveszik azért, hogy megnézzék, ott van-e a nevem. Természetesen nem volt ott. Akkoriban valóban szinte hihetetlen volt, hogy annyi évet Nyugaton tölthettem, 1975-től 1991-ig. Eredetileg a barátomnak, egy brünni zenésznek kellett volna Izlandra mennie, akivel a katonaság alatt együtt hegedültünk a VUS-ban, a Katonai Művészegyüttesben. Földije, egy morva asszony intézte ezt el neki, aki a pozsonyi Slovkoncertben dolgozott. Hál' istennek ez a brünni fiú beleszeretett egy balett-táncosnőbe, elvette fele-ségül, és az hallani sem akart arról, hogy a férje Izlandra menjen. Amikor ezt elpanaszolta nekem, ajánlkoztam, hogy elmegyek helyette. Beszéltem a morva hölgygel a Slovkoncertben, és csodák csodája, azt mondta, próbáljam meg. Vagyis repüljek el Izlandra, ahol meghallgatják a játékomat, és eldöntik, kellek-e vagy sem. Elutaztam, meghallgattak, és szerződtettek. 1975-től 1981-ig voltam a Reykjavíki Filharmónia tagja. Izlandon én voltam az első szlovákiai; addig fogalmuk sem volt róla, hogy létezik Szlovákia is, csak a cseh sört és hokit ismerték.

Hogyan éltél ott, az isten háta mögött?

Szinte azonnal megszerettem Izlandot, minden nagyon tetszett.

Nagyon hideg lehet ott.

Mindenki ezt hiszi, de mivel a Golf-áramlat végállomása ott van Reykjavíknál, kellemes az időjárás. Hat év alatt négy télen át nem volt Reykjavíkban hó. De Reykjavíktól 300 kilométerre már mindenütt hó és jég van. Izland közepe lakatlan, jeges, havas, a lenti, déli részen pedig ott van a Vatnajökull, Európa legnagyobb gleccsere. Ott valóban állandóan rettenetes hideg van. Nyaranta egy kisebb gleccser közelében halászgattunk néhány kollégámmal, Reykjavíktól vagy 250 kilométerre. Sátrakban aludtunk, ház, üzlet nem volt sehol, és ami számomra szokatlan volt, fa sem. Arrafelé nincsenek fák, csak kis bokrok; az izlandi ember azt tartja, hogy a fa olyan a természetben, mint a szép lány arcán a szőrszál. Mivel ott nyáron éjjel is világos van, éjjel is halásztunk, pompás halakat fogtunk. Csodálatos csend és nyugalom volt, rajtunk kívül nem volt ott senki, csak a kristálytishta természet, nagyon élveztem, de éjszaka mindig rettenetesen fáztam. Az izlandiak inkább melegebb tájakon töltik a szabadságukat, évente kétszer kirajzanak külföldre, egyszer nyáron, egyszer pedig télen. Bahamák, Kanári-szigetek, Spanyolország – ez volt akkor a kedvelt úticéljuk, nálunk, a vasfüggöny mögött ilyen utakról csak álmodozni lehetett. Reykjavíkban nyáron 16-17 fok van, de egyik nyáron csoda történt: négy napig 22 fokos meleg volt. Egész Izland kint feküdt a napon, és az emberek boldogan mondogatták egymásnak: úgy látszik, az idén nem is kell elutaznunk a Kanári-szigetekre, hisz akkora itt a hőség, hogy bele kell pusztulni.

Milyenek az izlandiak?

A skandinávok közül talán ők a legbarátságosabbak. A finnek zárkóztak, a norvégek is magukba húzódnak, a svédek ha isznak, akkor itt-ott beszélgetnek is, a dánok viszont barátságosak, talán mert sok sört isznak.

A zenekarban voltak külföldiek?

Rajtam kívül volt még egy német lány, ő izlandihoz ment férjhez, négy amerikai, két angol, három svéd és egy cseh emigráns. Magyar nem volt a zenekarban, de az országban igen, 1956-ban Izland 52 magyarországi családot fogadott be, ezeknek vagy a felét ismertem. Legmesszebbre egy tanító került, ő Húsavíkban élt. A filharmónia minden évben csinált egy belföldi turnét, vitte a kultúrát az emberekhez. Amikor először utaztam a zenekarral északra, már várt engem ez a tanító, hallott rólam, mert Izlandon mindenki mindenkit ismer, és mindenkiről mindent tud. Kétszáz éve még mindenki rokona volt mindenkinek a szigeten, olyan kevesen lakták, most is csak 260 ezer lakosa van. Érdekelt engem, mit csinálhat egy magyar tanító Izlandon. Elmondhatom, hogy nagyon jól élt, megnősült, és az apósa sajtgyárát vezette; remek sajtot gyártottak, mindig megpakolt két táskával. Óriási autója volt és egy hajója, amelyen nyáron utazgatott. Egyszer jó ment a sora, és a többi magyar is sikeresen megkapaszkodott Izlandon. A legöregebb Kecskés Bandi volt, neki reykjavíki volt a felesége. Ez az izlandi nő Budapestre ment férjhez, de korán meg-özvegyült, később megismerkedett Bandival, összeházasodtak, és Reykjavíkban telepedtek le. Minden csütörtökön náluk vacsoráztam, Bandi személyesen ismerte Kodályt, nagyon művelt ember volt, élvezet volt vele beszélgetni. Reykjavíkban volt még egy magyar ismerősöm, egy svéd piperecikkgyár izlandi leányvállalatának a főnöke. Már rég hazajöttem, de még évekig a tőle kapott arcszeszt használtam.

Muzsikusként hogy zajlott az életed?

Háromhetente adtunk koncertet, de azért volt mit csinálnunk, mi játszottunk fel mindent a rádióknak, és minden évben játszottunk egy operát vagy operettet is, amely aztán addig ment, amíg jártak rá az emberek. Az énekesek izlandiak voltak, nagyon jók, csak szegényeknek kevés alkalmuk volt énekelni, mert nem volt állandó operaegyüttes. 1979-ben visszajött egy énekes, Gardar Cortez, aki Dániában végezte a tanulmányait, neki volt egy – nagyrészt amatőrökből álló – zenekara, összebarátkoztunk, és azt mondta, mi lenne, ha kitalálnánk valamit. Ki is találtuk az izlandi operát, a zenekar amatőrökből, zenetanárokból és a filharmónia muzsikusaiból állt össze, én voltam a koncertmestere. Megcsináltuk Leoncavallo Bajazzóját. Életképesnek bizonyult az ötlet, Cortez később meg is kapta ezért az operaalapításért az Év Optimistája címet a dán királynőtől.

Nem az izlandi államelnöktől?

Izland sokáig dán gyarmat volt, 1944-ben lett szuverén köztársaság, de mindmáig nagyon jó és szoros a kapcsolat a két ország között, a dán kötelező nyelv Izlandon.

És te hogyan beszéltél?

Megtanultam izlandiul. Ha az ember reggeltől estig hall egy nyelvet, valami ráragad. Soha nem jártam nyelvtanfolyamra, mindig közvetlenül az emberektől tanultam meg a nyelveket.

És a többi külföldi zenész?

Az angolok, amerikaiak nem beszéltek, csak angolul, mert Izlandon szinte mindenki beszéli ezt a nyelvet. Keflavíkban volt az amerikaiak legnagyobb légi támaszpontja, ott 6-7 ezer amerikai tartózkodott, persze a szovjet nagykövetségen is legalább 120 ember dolgozott. Az amerikaiak csináltak egy kábeltelevíziót, egész országban lehetett fogni, olyan volt, mint egy állandó ingyenes nyelvkurzus.

Miért hagytad ott ezt a boldog szigetet 1981-ben?

Már annyira otthon éreztem magam, hogy félő volt, végleg ott ragadok, pedig az édesanyám mindig azzal búcsúzott tőlem, hogy visszavár.

Mégsem maradtál otthon.

Két hónapig voltam otthon, aztán Finnországban kaptam szerződést.

Ismét a Slovkoncerten keresztül?

Igen. Ha az ember nem maradt kint, és pontosan küldte a pénzeket, akkor megint kimehetett. A Slovkoncert egész jól keresett a külföldön dolgozó zenészeken.

Mennyit fölözött le?

A fizetésünk 20-35 százalékát havonta.

Finnországban hol voltál?

Tamperében, egy nagyon jó zenekarban, ahol mindössze négy külföldi játszott. Az egyik hangversenyünkön ott volt Sibelius lánya, mert a férje dirigált. Már idős ember volt, nem nagyon gyakorolt velünk, csak eljátszatta az egész művet, kétszer-háromszor leállította a zenekart, ilyen utasítással: „Itt az apósom azt mondta, hogy lassabban kell játszani.” Ez volt az egész, mégis úgy játszottunk a koncerten, mint a kislányok, mindenki szívügyének tekintette, hogy otthon is rengeteget gyakoroljon.

Ennyire szeretik a finnek Sibeliuszt?

A mai napig óriási kultusza van. Nem volt olyan koncertünk, amelyen ne szerepelt volna valamelyik műve, így elmondhatom magamról, hogy Sibelius összes zenekarra írt darabját eljátszottam. Nem mondom, hogy mind kellemes volt, mert némelyik szimfóniája olyan szomorú, hogy az ember a harmadik tételnél már a legszívesebben felakasztaná magát. Finnországban hideg és sötét van, ennek megfelelő az ottani emberek kedélyvilága. Rettenetesen komorak, nem is bírtam ki többet közöttük egy szezonál. De dolgozni tudnak, mint a németek és a japánok együttvéve. Pénteken kettőkor végződik a munkahét, akkor kezdenek inni, szombaton egész Finnország be van rúgva, vasárnap kettőkor bemennek a szaunába kijózanodni, és hétfőtől ismét dolgoznak, mint a vadállatok péntek délután kettőig. Mondogattam is nekik, nem lesz ez így jó, egy szombaton jön tizenkét orosz, és elfoglalja Finnországot.

Hogy reagáltak erre? Nevettek?

Ez, látod, egy külön téma lehetne, mert minden országban más a vicc. A finnek nem tudnak nevetni a mi vicceinken, de mi sem nagyon az övéiken. Láttam ezt Izlandon is. Amikor turnéra mentünk, a buszban vicceket meséltünk. Azokon, amelyeken az izlandiak majd megfulladtak, én csak kényszeredetten mosolyogni tudtam. A legjobb viccük ez volt: meghibásodik a tengeralattjáró motorja. Mit csinál a kapitány? Kinyitja az ablakot, és kikiabál a parton focizó srácoknak: fiúk, gyertek, segítsetek megoltatni! Ezt kissé hosszabban és körülményesebben beszélték el, de mire vége volt, leállt a busz, mert a sofőr is a földön fetrengett a nevetéstől. Én viszont hiába sütöttem el az itteni legjobb vicceket, semmi hatásuk nem volt.

Megtanultál finnül?

Finnül nem lehet megtanulni. Egyik 56-os magyar emigráns barátom, mikor panaszkodtam neki, mennyire nehéz a finn nyelv, megnyugtatóan: „Ebből ne csinálj problémát, a finnek sem tudnak finnül. Képzeld, tizenöt esetük van, hát ki az ördög tanulná meg az összeset? És fenét rokon a finn a magyarral, ha ükszi az egy, kakszi a kettő és a kűmmenen a tíz. Lehet, hogy a kala formázza a halat, de a harmadik-negyedik szónál már véget is ér minden hasonlóság.”

Finnország után mi következett?

Bagdad. Eredetileg az olaszországi Leccébe kellett volna mennem, de az olaszok nem küldték el időben a szükséges papírokat. A Slovkoncert egyik tisztviselője megkérdezte: „Irakban szükség volna egy hegedűsre. Nem akar Bagdadba menni?” Már hogyne akartam volna. Egy hét múlva utazhattam is. Két évig voltam ott. A bagdadi zenekarban a karmester és a koncertmester csehszlovákiai volt és még vagy négy vonós. A csehszlovákiai zenészeknek mindenütt a világon jó nevük volt, bárhol szívesen fogadták őket. A fúvósok is nagyjából

külföldiek voltak, de csak a keleti blokkból. A kultuszminiszter helyettese, Munir Basir Budapesten végzett, nagyon jól beszélt magyarul. A zenekar felügyelője is tudott három-ötszáz magyar szót, járt Budapesten, volt egy magyar barátnője is. Bagdadban megismerkedtem a város katolikus püspökével, gróf Nyári Ernővel, aki pozsonyi születésű volt, annak a Nyári családnak a tagja, amely egykor a Mirbach-palotát birtokolta. Egy templomjáró magyar barátom vitt el hozzám, és a püspök boldog volt, hogy egy pozsonyival beszélgethet, mert nagyon szerette a várost. Sokszor találkoztunk, rendkívül kellemes ember volt, járt a koncertjeinkre. Amikor 1981-ben nyugdíjba vonult, fel-ajánlotta megvételre gyönyörű, fehér Mercedesét. Olcsón adta, mert örült, hogy egy pozsonyié lesz. Pozsonyban akkor nem volt senkinek Mercedese. Nevetek, ha látom most az úgazdagokat pöffeszkedni a nagy, drága autóikkal. Édesem, nekem húsz éve volt hasonlóm, csak másképpen jutottam hozzá, mint te, gondolom ilyenkor. Amikor hazajöttem, meglátogattam Nyári püspök úr lánytestvérét. Özvegy, idős asszony volt, Galánta mellett, Feketenyéken élt, a saját egykori kastélyuk melletti istállóban. Végtelenül egyszerűen lakott, volt ott egy ágyacska, és pár nélkülözhetetlen bútordarab, de két 16. századi kép függött a falon, az ősök portréi.

Milyen volt Irakban?

Ha nem tör ki a háború, talán a mai napig Bagdadban vagyok.

Mi vonzott annyira?

Az Ezeregyéjszaka és a Biblia világa, csodás emlékeik ma is megtalálhatók Irakban. Nyáron beutaztam az országot, az emberek mindenhol aranyosak voltak. Többször voltam Babilonban, láttam Kerbalát, az iszlám szent városát, Szamarrát a híres Aranymecsetével, a szintén szent városnak tartott Nedzsefet, ahol Ali próféta sírja látható, Ninivét, Urt, Faludzsát... Legalább húsz ilyen ősi, híres városuk van, csodálatosak. Az uri zikkuratra akkor már nem lehetett felmenni, mert lövöldöztek az irániak. Tóth Fecó magyar kürtös barátom és útitársam, aki már ismerte ezeket a helyeket, jóval Tikrid felett felvitt a hegyekbe. Egyszerre egy erődféleséghez értünk, óriási fakapuvál: katolikus kolostor volt. Azért volt alaposan megerősítve, mert ha rossz kedvük volt az araboknak, úgy ötvenként, oda jártak lövöldözni. Csak egyetlen, libanoni eredetű kopt pap volt a kolostorban, meg két lány és egy fiú, akik ott tanultak. Észak-Irakban valaha nagyon sok kopt élt. Minket befogadtak, lakást, kosztot kaptunk. Volt ott egy fantasztikus könyvtár, egerek rágták a többszáz éves drága köteteket, fóliánsokat. Misét celebráltak nekünk, arámi nyelven. Fantasztikus élmény volt Jézus nyelvét hallgatni.

Bagdadból hová mentél?

1985-től 1991-ig az eszéki nemzeti színház zenekarában játszottam. Eszék nagyon kedves, több kultúrájú, hangulatos városka Mohácstól 54 kilométerre. Horvátok, németek, magyarok, szerbek lakták, ma már az utóbbiak nem. A zenekar is vegyes volt, több odavalósi magyarral. A második hegedű vezetője, Lajcsi is magyar volt, szentlászlói. Épp Szentlászló környékén kezdődtek az első lövöldözések. Csak magyarok és szerbek lakták, amikor én ott jártam, még nagyon jó barátságban. Lajcsi többször meghívott lagzira, péntektől vasárnapig tartó, óriási lakodalmakat tartottak, ott mulatott az egész falu, vagy 300 ember, mindenki aranyos volt. „Jé, külföldi? Jaj de jó, gyere, édes fiam, eszünk, iszunk, jót mulatunk!” Egy nap Lajcsi elmondta, hogy az éjjel autóbuszokkal elvitték a szerb asszonyokat és gyerekeket. Három nap múlva azzal jött, hogy már hazatértek, de nem tudni, hol voltak. Pár nap múlva azt újságolta, hogy a posta épületét hátul bedöntötték autóval, és elvitték a páncélszekrényt az összes pénzzel, állítólag szerbek voltak. Ilyen hírek keringtek. 1991-ben, amikor már javában folytak a lövöldözések, senki sem tudta, mi történik. Egy ember előugrott egy fa mögül, és lelőtt valakit. Rálöttek az autókra, üzleteket robbantottak fel. Szemben a színházzal volt a városháza. Egyik

Írta: Új Szó

2006. március 11. szombat - Módosítás: 2006. március 11. szombat

este megállt előtte egy hatalmas katonai autó. Megkérdeztük a katonákat, mit csinálnak? „Ha a szerbek áttörik a frontot, akkor felrobbantjuk a városházát, hogy ne maradjanak okmányok” – mondták. Mi meg ott játszottunk tőlük húsz méterre, ha felrobban a városháza, hegedűvel repülünk a mennyországba. Még megértem, amikor egy éjjel megtámadták az eszéki laktanyát, a katonák rakétákat lőttek ki, barátaimmal a balkonnál néztük. Többen meghaltak, épületek gyulladtak ki. Eleinte az ember el se akarta hinni, mi történik. Akkor hagytam el a várost, amikor 80 százalékra már bekerítették a szerbek. Csak egy út volt még szabad, Dolnji Miholjac felé, de ott is égtek a gabonaföldek. Szörnyű volt. Sok ismerősöm meghalt, egyik nagyon kedves barátom is. És ha ma megkérdezed bárkitől a volt Jugoszlávia lakói közül, mire volt ez jó, senki nem tud válaszolni.

Nemrég Japánban turnéztál a kamarazenekarral, amelyet a felosztatott Pozsonyi Kamaraopera zenészeiből hoztál létre. Sikeretek volt?

Hét koncertünk volt különböző városokban, főleg bécsi klasszikusokat és Otaka japán zeneszerző darabját szólaltattuk meg, japán dirigenssel és szólistákkal. Tiszta lelkiismerettel, túlzás nélkül mondhatom, hogy nagy sikerünk volt. A szlovák zenészeknek jó nevük van Japánban. Kazuhiko Ishii japán dirigens Pozsony szerelmese, többször vendégszerepelt már nálunk, minden koncerten elmondta, hogy ezek a zenészek Szlovákiából jöttek, olyan városból, ahol Haydn, Mozart, Beethoven járt, Bartók élt. Ez nem akármilyen propaganda volt Szlovákia számára.

Mik a legközelebbi terveid?

Lassan leteszem a vonót. Igazságtalanságnak tartom, hogy egy hegedűs még hatvanéves korában is játszani kényszerül. Nézd meg az ujjaimat: csupa bűtyök, kinövés, ennél a hivatásnál ez foglalkozási ártalom, akárcsak a teniszkönyök. Nem is olyan régen a kisujjam egy bizonyos mozdulatánál rettenetes fájdalom nyilallt a tarkómba. Eltartott egy ideig, amíg az orvos rendbe tett. Ezért szeretnék már csak koncertek szervezésével foglalkozni. Az se könnyű dolog ezekben a kultúraellenes időkben, de a zenétől nem tudok elszakadni.

VOJTEK KATALIN